

РЕЗЮМЕ

М. А. Качуровский. Стратегия образования: проблемы реализации.

Отсутствие в теоретическом обосновании перспектив общественного развития фундаментального понятия «стратегия образования» лишает его сущностной определенности и направленности. В статье автор размышляет о жизненной необходимости для успешного развития украинского общества четкого определения сущности и содержания стратегии образования и ее внедрения во все сферы социальной деятельности.

Ключевые слова: образование, система образования, образовательная парадигма, обучение, воспитание, стратегия обучения, кризис образования.

SUMMARY

M. O. Kachurovskyi. Education Strategy: the Problem of Realization.

The absence in society development prospectives theoretic grounding of the category “education strategy” deprives it of essence definiteness and orientation. In the article the author dwells upon vital necessity of a clear definition of education strategy essence and content and its implementation into all society spheres for the successful development of Ukrainian society.

Key words: education, system of education, educational paradigm, teaching, upbringing, education strategy, education crisis.

УДК 140.8: 387

П. Г. Давидов

Донецький інститут залізничного транспорту

ВИЩА ОСВІТА У ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ: ОНТОЛОГІЧНО-ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті аналізується онтологічна і гносеологічна сутність освітнього процесу у новому інформаційно-освітньому просторі. Зокрема, застосування інформаційних технологій та інноваційних методів у багаторівневому, безперервному процесі підготовки професіонала. Розглядається гносеологічна роль пізнання і практики у формуванні особистості фахівця.

Ключові слова: освіта, інформація, технології, мультимедіа, пізнання.

Вступ. Процеси світової глобалізації та інформатизації охопили усі сфери людської діяльності, зокрема економіку, культуру, освіту. Характерною рисою нашого часу є інтенсивний розвиток сфери життя, пов'язаної з отриманням, обробкою та поширенням інформації. Виходячи з цього у сучасних умовах розвитку системи вищої освіти важливого значення набувають новітні інформаційні технології навчання. Проте, це пов'язано не тільки з тим, що нові інформаційні технології мають значні дидактичні можливості для підвищення

рівня пізнавальної активності студента, а в першу чергу з тим, що в інформаційне століття сама Освіта набуває вирішального значення.

Актуальність дослідження. Сьогодні процес інтелектуального розвитку суспільства є необхідною умовою економічних досягнень держави, а тому проблема якісного вдосконалення освіти, зокрема й вищої, постає особливо актуальною. Тому науковий пошук шляхів розв'язання цієї проблеми стає невід'ємним від теоретичних та прикладних досліджень у руслі тенденцій постіндустріального розвитку, економіки знань, які змінюють парадигму освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Опрацювання парадигми нової ідеології вищої освіти та її формування відбувається на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку науки, культури, освіти і виховання. Так, зокрема у Національній доктрині вказується, що одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти є впровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій, а також створення індустрії сучасних засобів навчання й виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів. Держава повинна здійснювати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентноспроможних на ринку праці [6; 7]. Тобто мова йде про пошук нових організаційно-методичних засобів і технологій підвищення якості підготовки спеціалістів з урахуванням інтеграційних та трансформаційних процесів не тільки в освіті, а й у суспільстві.

Загальний стан дослідження проблеми. Науковий пошук шляхів розв'язання цієї проблеми стає невіддільним від теоретичних та прикладних досліджень в руслі тенденцій постіндустріального розвитку, економіки знань, які змінюють парадигму освіти. Так роль вищої освіти у ХХІ ст., місії сучасної університетської освіти розглядаються в працях теоретиків постіндустріального суспільства Д. Белла, М. Гайдеггера, П. Друкера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Х. Ортега-і-Гассета, М. Портера, Е. Тоффлера, К. Ясперса та інших; різні аспекти висвітлені в роботах фундаторів теорії людського капіталу Т. Шульца, Г. Беккера, М. Блауга, питання побудови інноваційної моделі розвитку С. Вовканича, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Долішнього, С. Злупка, О. Лапко, А. Чухна, В. Семиноженка, Б. Каліцького, С. Цапка та інших.; розвиток вищої освіти в працях В. Андрущенка, І. Дідика, О. Грішнєвої, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куценко, М. Ніколаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, А. Погрібного, О. Сидоренка та інших.

Загальний стан розвитку проблеми. Питання напрацювання філософії та практичного впровадження інноваційних та інформаційних технологій у єдиному інформаційно-освітньому просторі розв'язанню окремих питань використання інформаційних технологій (зокрема і медійних) у навчанні присвячені роботи відомих вітчизняних і зарубіжних науковців Ю. Бикова, Б. Гершунського, Р. Гуревича, О. Довгялло, М. Жалдак, Л. Козака, А. Минича, І. Роберта,

О. Пінчука, Є. Плата, Г. Селевко та інших. Безумовно слід відзначити й дослідження вітчизняних філософів В. Андрущенка, М. Бойченка, В. Кремня, М. Лукашевича, М. Михальченка, З. Самчука та інших.

Постановка мети дослідження. Метою статті є узагальнення набутого досвіду та напрацювань в галузі формування нової парадигми освітньої діяльності у вищій школі на основі формування єдиного інформаційно-освітнього простору.

Для реалізації даної мети необхідно розв'язати наступні завдання:

1. Проаналізувати причини та умови трансформації вищої освіти у процесі формування інформаційно-освітнього простору.
2. Дослідити місце інтерактивних та інформаційних технологій (зокрема, медійних) у формуванні майбутнього професіонала.
3. З'ясувати вплив інформаційного суспільства, дистанційної освіти, медіаосвіти у формуванні креативних якостей особистості майбутнього фахівця.

Виклад основних положень дослідження. Підґрунтям інтелектуального потенціалу кожного суспільства є потенціал освітній, як найбільш узагальнений показник реальних можливостей розвитку, які надаються йому саме освітою.

Світові тенденції розвитку вищої освіти відображені у програмному документі ЮНЕСКО про реформування і розвиток вищої освіти. Так, у доповіді Міжнародної комісії з освіти у XXI столітті – «Освіта: прихований скарб» зазначається, що освіта повинна ґрунтуватися на наступних засадах: гуманізація і гуманітаризація, фундаментальність, безперервність, ефективність, масовість, технологізація та інформатизація вищої освіти [1, 3-5].

Не зважаючи на те, що про технологізацію та інформатизацію вищої освіти вказано наприкінці доповіді, це не змінює їх великих можливостей у автоматизації навчання, які є дуже перспективними, адже «ручні методи» навчання без використання технічних засобів давно вичерпали себе.

Проте, необхідно зауважити, що мова не може йти тільки про «автоматизацію» навчального процесу, а про напрацювання нової філософії навчання, адже ідеологія «кінцевої освіти» – здобуття професійної освіти –раз і назавжди себе вичерпала. Сьогодні освіту треба сприймати як безперервний процес формування себе як фахівця і як Людини. Пізнання виступає як постійний процес аналізу і обробки різнобічної інформації (професійної, соціальної, гуманітарної та іншої) у повсякденному житті – яке становить собою широкомасштабний інформаційний простір.

Тому впровадження інформаційних технологій в освітню систему України та формування єдиного **інформаційно-освітнього простору** – пріоритетні напрями державної політики. Інформатизація освіти передбачає використання інформаційних технологій, інноваційних методів та засобів з метою реалізації ідеї інтенсифікації навчального процесу, підвищення його ефективності та якості, підготовку майбутніх фахівців до повноцінного опанування знаннями, уміннями і навичками, що необхідні у життєдіяльності сучасного інформаційного суспільства.

Під інформаційними технологіями (ІТ) навчання розуміється сукупність принципово нових методів, прийомів і засобів обробки даних; пошуку, збору, передачі, збереження та відображення різної за видами інформації, її моделювання і структурування; перевірка принципово нових рішень з найменшими витратами відповідно до закономірностей навчально-виховного процесу [5]

Найпопулярнішою і найперспективнішою педагогічною технологією є мультимедійна, що використовує досягнення у сфері інформаційних технологій у освітній сфері. Ми приєднуємося до визначення мультімедіа як до дидактичного програмованого засобу, який пред'являє освітній зміст в інтерактивній формі за допомогою різних видів інформації, інтегративне використання яких підвищує ефективність пізнавальних процесів [8, 430]. Бо таке тлумачення дає змогу в онтологічно-гносеологічному аспекті розглянути освітній процес в умовах формування інформаційно-освітнього простору.

Адже процес пізнання з позицій діалектико-матеріалістичної гносеології є відображенням єдності предметно-змістовної, формально-структурної і функціональних сторін. В освітньому процесі підготовки фахівців, у людини, яка навчається, розширюється світогляд, формується дбайливе ставлення до середовища, відбувається усвідомлення себе і своєї діяльності у соціумі, поступово формуються цінності, що прийняті у професійному середовищі. В індивіда розвиваються мотиваційно-споживальна, когнітивна та поведінкова особистісні сфери. Чим раніше в онтогенезі розпочинається професійна детермінація, тим більше глибокого розвитку набуває професійний компонент у психологічній структурі особистості.

У професійній освіті закономірність цілісності та єдності педагогічного процесу знаходить свій вияв у гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця на усіх етапах формування і вдосконалення професіоналізму, який може розпочинатися у школі, а тривати у вузі, а потім в аспірантурі.

Безумовно, в умовах змін які відбуваються в нашій країні, нам потрібна гнучка і динамічна система підготовки компетентних спеціалістів, спроможних створювати інноваційну продукцію і просувати її на глобальному ринку з високою конкуренцією. Забезпечити таку підготовку може інтеграція педагогічної діяльності суб'єктів сфер науки, багаторівневої освіти і професійної діяльності у новому *інформаційно-освітньому просторі*.

Дефініція «*інформаційно-освітній простір*» – це набір визначених умов, взаємопов'язаних між собою, які здійснюють вплив на людину. Формується вона на підґрунті інтеграції сфер науки, освіти і професійної діяльності. Особливостями формування інформаційно-освітнього простору наприкінці ХХ – початку ХХІ століть є: оновлення наукового змісту в підготовці фахівця з вищою професійною освітою; спадковість розвитку у багатоступеневій формі підготовці спеціаліста; орієнтація на індивідуальні особливості особи, що навчається, звідси й гуманістична спрямованість педагогічного процесу; формування знань в контексті національних інтересів, які безпосередньо

торкаються кожної людини у своїй країні; провідна роль практики у навчанні та інше.

Розширення *інформаційно-освітнього простору* вищої професійної освіти наприкінці XX – XXI століття обумовлено:

- зміною ставлення до освіти з боку держави, адже рівень професійної освіти розглядається як один з факторів її сталого розвитку;
- переходом більшості країн від елітарної освіти – до масової;
- зростанням доступності отримання вищої професійної освіти для широких верств населення, свобода вибору освіти і спеціальності;
- застосуванням нових дидактичних засобів навчання, які ґрунтуються на сучасних інформаційних технологіях;
- зміною складу студентів, що здобувають вищу професійну освіту: вікового складу; застосування форм очної та заочної (дистанційної) освіти;
- зростання у країнах бюджетних витрат на освіту, приватного та змішаного фінансування, комерціалізація освіти;
- зміною ставлення до освіти з боку держави і суспільства – вона тепер розглядається як товар, який приносить прибуток;
- загостренням конкуренції на міжнародному та національному ринках освітніх послуг в умовах глобалізації світового ринку вищої професійної освіти [2, 23-24].

Таким чином, *інформаційно-освітній простір* – складна система, яка включає різні освітні сфери: освіту, науку, професійну діяльність (особливо їх інформаційне забезпечення).

Стисло охарактеризуємо ці умови.

Оновлення наукового змісту підготовки. Формування нового для індивіду знання розпочинається з наукового поняття – категорії, яка створює абстрактну картину, за допомогою якої відбувається засвоєння інших визначень у процесі входження до конкретного змісту іншого поняття. При цьому розкриваються надемпіричні зв'язки, виникають первинні елементи системи понять, які створюють підґрунтя *системних знань*. Сформована у сфері понять нова структура узагальнення, що потім переноситься як відомий принцип діяльності на усі інші галузі мислення і понять [3]. Такий механізм однаково працює на різних рівнях професійної підготовки. Включення у процес наукових досліджень дозволяє по-новому сприймати наукові теорії. Так, наприклад, у гуманітарних та соціально-економічних дисциплінах важливим є відображення відповідної наукової думки: еволюція цієї теорії, подання соціальних і гносеологічних фактів, що обумовлюють виникнення проблем у цих наукових напрямках, а також, відповідно, їх розв'язання і пошуки методів (конкуренція методів). Історичний аспект дозволяє з'ясувати діалектичні зв'язки попереднього етапу розвитку відповідного напрямку наукових знань із сучасними і на цьому підґрунті прогнозувати їх майбутній розвиток. Генеза наукового знання стає зрозумілою особі, що навчається на будь-якому етапі навчання.

Формування знання в контексті національних інтересів. Для розкриття ознак цієї дефініції – «освітнього простору» з огляду на її загальну глобалізацію та інформатизацію звернемося до зарубіжного досвіду. Так, наприклад, відсутність тем, у яких би розглядалися питання національних особливостей чи інтересів у економічних або соціально-гуманітарних дисциплінах, зумовлюється тим, що загальнонаціональний інтерес є стрижнем, який скріплює і спрямовує дії власних і приватнопідприємницьких інтересів на користь власної держави. Адже формування знань у контексті національних інтересів є передумовою професійної діяльності спеціалістів у глобалізованому світі (глобальній економіці), де національні інтереси потрібно усвідомлювати кожному з них, оскільки він, у кінцевому підсумку, торкається кожної людини у своїй країні.

Орієнтування на індивідуальність особи, що навчається. Ця ознака витікає з постулату про те, що вища цінність сучасного суспільства – сама людина. Ціннісна структура особистості майбутнього фахівця (спеціаліста) визначається його ставленням до світу, взаємодією у суспільстві, її культурно-національними формами і формами ментальності. Формування цінностей потребує гуманістичної спрямованості педагогічного процесу, важливим аспектом якого є індивідуалізація навчання, обумовлена як природними особливостями, так і соціальною позицією людини, пов'язаної з вибором власної траєкторії професійного становлення.

Процес підготовки спеціаліста відбувається у діалектичному протиріччі між дискретним характером ступеневої професійної кваліфікації і безперервним процесом особистісного розвитку, який вимагає спадковості *розвитку у багатоступеневій підготовці*. Для подолання цього протиріччя у підготовці спеціаліста повинен бути встановлений зв'язок між новим і старим. Навчання у такому випадку буде відповідати діалектичному закону заперечення заперечення, коли із старого змісту вибирається усе значиме і, доповнюючись новим змістом, перетворюється у більш повне і досконале.

Спадковість у багатоступеневій підготовці забезпечує нерозривний зв'язок між окремими сторонами, частинам, етапами, ступенями освіти і передбачає взаємозв'язок цільової, змістовної, організаційної і діяльнісної складових підготовки на ступенях розвитку особистості майбутнього спеціаліста у гуманістичному середовищі.

Розширення інформаційно-освітнього простору на ступенях підготовки і провідна роль практики в освіті. З філософського погляду зору практика є чуттєва предметна діяльність людей, спрямована на перетворення дійсності з метою задоволення потреб, що склалися. Однією з таких потреб є необхідність постійного підтримання професіоналізму. Ця потреба виникає у індивіда, коли він оволодів визначеною галуззю професійної діяльності і досяг розуміння у необхідності її розширення. Багатоступенева підготовка дозволяє реалізувати цю потребу, у якій основні програми підготовки спеціалістів спрямовані на підвищення кваліфікаційного рівня реалізуються одночасно з додатковими на цьому рівні кваліфікації і тим самим дозволяють розширити кваліфікації.

У теорії гносеології практика і пізнання – дві взаємопов'язані сторони єдиного цілого. Практика в підготовці спеціаліста – це:

- джерело пізнання, оскільки усі знання викликані головним чином її потребами;
- основа пізнання, його рушійна сила; вона пронизує усі сторони, моменти, форми, ступені пізнання від початку й до кінця навчання, увесь пізнавальний процес обумовлений завданнями і потребами практики;
- мета пізнання, адже воно здійснюється не задля цікавості, а щоб використовувати знання для задоволення потреб людей і покращення їх життя;
- критерій істини, дозволяє відокремити знання від омани;
- практика мотивує прагматичність підготовки спеціалістів, спрямовуючи її у компетентнісне русло.

Практика на кожному ступені підготовки дозволяє індивіду здійснити самооцінку власного розвитку та своєї навчальної діяльності, забезпечити процес самонавчання, саморозвитку і самовдосконалення.

Інформаційно-освітній простір ми також розуміємо як процес педагогічної взаємодії і взаємовпливу суб'єктів різних сфер, у яких досягається багатомірність особистості, формуються нові якості для успішної професійної діяльності. Взаємодія і взаємовплив суб'єктів в освітньому просторі здійснюється у діалектичній єдності матеріального та ідеального початків. Матеріальне – реалізується у предметному функціонуванні ділянок педагогічного процесу. Ідеальний початок становить собою особливу духовно-моральну субстанцію освітнього процесу, що проникає у внутрішній світ людини. Він має «забарвлення», найкращими тонами якого є натхнення і стимулювання освітньої діяльності, підтримка впевненості у досягненні успіху, приналежність до професійної спільноти.

Однакове у системній складовій, процесуальна характеристика відображає специфічну особливість того чи іншого освітнього простору, яка приймає або не приймає тих, хто навчається. Формальних ознак їх відповідності визначеним критеріям ще недостатньо для тривалого суб'єктивного сприйняття освітнього процесу. Необхідною є наявність у ньому тієї духовної атмосфери, яка приваблює індивіда особливим проникненням у його духовний світ і сприяє особистісній самоактуалізації.

Інформаційно-освітній простір як результат становить, на нашу думку, феномен створення додаткової суспільної і особистісної вартості, яка вимірюється потенціалом нації і потенціалом особистості спеціаліста, які реалізуються випускником освітнього закладу в ефективній професійній діяльності у статусі спеціаліста.

Висновок. Використання інформаційних технологій, зокрема мультимедійних, дозволяє оптимізувати навчальний процес і разом з тим індивідуалізувати та диференціювати навчальну діяльність студентів; створює умови для самоосвіти і дистанційної освіти тим самим, дозволяючи здійснювати перехід до безперервної освіти. Адже смислова характеристика освітнього процесу ґрунтується на філософській ідеї про дійсність як

семантичний континуум, де у прихованому вигляді існують усі можливі сенси архітекτονіки особистості. Організований і цілеспрямований психолого-педагогічний вплив на особистість у новому інформаційно-освітньому просторі сприяє вияву індивідуальних творчих здібностей конкретної особи в обраній професії і досягненні педагогічних цілей формування конкурентоздатного спеціаліста для інноваційного розвитку національної економіки.

Перспективи подальших досліджень:

- аналіз сутності інформаційно-освітнього простору в умовах інтегрування України у світовий освітній простір;
- визначення шляхів і напрямів впровадження інформаційних технологій у освітній процес вищої школи в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры // Дистанционное образование. – 1999. – № 4. – 24 с.
2. Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры. Заключительный доклад Всемирной организации по образованию. – Париж, ЮНЕСКО, 1998. – 36 с.
3. Занков Л. В. Избранные педагогические труды / Л. В. Занков. – М.: Педагогика, 1990. – 424 с.
4. Козак Л. В. Використання мультимедійних технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах / Л.В. Козак // Вища освіта України – Додаток 4, том IV (18) – 2009 Р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору – С. 231–236.
5. Минич О.А. Информационные технологии в образовании / О. А. Минич. – Минск, 2009. – 171 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К., 2002. – 24 с.
7. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – К., 2004. – 140 с.
8. Пінчук О.П. Дидактичний аспект проблеми визначення мультимедіа в освіті / О.П. Пінчук // Наукові записки: Зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Вип. LXIV. 2006. – 464 с. – С. 423–431.

РЕЗЮМЕ

П. Г. Давидов. Высшее образование в информационно-образовательном пространстве: онтологическо-гносеологический анализ.

В статье анализируется онтологическая и гносеологическая сущность образовательного процесса в новом информационно-образовательном пространстве. Использование информационных технологий и инновационных методов в многоуровневом и непрерывном процессе подготовки

профессионала. Рассматривается гносеологическая роль познания и практики в формировании личности специалиста.

Ключевые слова: образование, информация, мультимедиа, познание.

SUMMARY

P.G. Davidov. Higher Education in Informational and Educational Expanse: Ontological and Gnosiological Analysis

The article deals with the ontological and gnosiological nature of educational process in new informational and educational expanse. The utilization of informational technologies and innovational methods in many levelled and continuous process of professional preparation is analysed. The gnosiological role of knowledge and practice in formation of professional personality is examined.

Key words: education, information, media, knowledge.